ASOS JOURNAL
The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 40, Şubat 2017, s. 134-141

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
04.01.2017

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
10.02.2017

Yrd. Doç. Dr. Tolga KABAŞ
Çukurova Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
tkabas@cu.edu.tr

ZİYA GÖKALP İLE AMERİKAN EKONOMİ KURUCUSU RİCHARD T. ELY'NİN DÜŞÜNCELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Öz

Ziya Gökalp Türkiye'nin en büyük fikir adamlarından biri olarak kabul edilir. Gökalp'e göre Türk kültürüne en uygun model milli iktisat modelidir. Gökalp'in eski Türk toplumu yapısına dayanarak geliştirdiği model, servetin bireylerde birikmesine karşıdır. Gökalp'in birey-toplum çıkarları" dengesine dayalı modeli kapitalizme ve sosyalizme karşıdır. Yani, Gökalp ileri sürdüğü model ile Türkiye'ye "3. Yol" önermiştir. Richard T. Ely ise Amerikan Ekonomi kurucularından dindar bir iktisatçıdır. Ely Amerika'da Alman Tarihçi Okulu'nun perspektifinden yayınlar yapmıştır. Amerikan kapitalizminin insanileşmesi için iktisadi ahlak olarak Hıristiyan inanç sisteminin benimsenmesini istemiştir. Gökalp ve Ely aşırı laissez-faire düşüncesine karşı çıkmış, devletin ekonomide önemli bir role sahip olmasını ve ılımlı bir bireyciliğin daha ahlaki olduğunu savunmuşlardır.

Anahtar kelimeler: Ziya Gökalp, Richard T. Ely, Alman Tarihçi Okulu

COMPARISON OF ECONOMIC THOUGHTS OF ZIYA GÖKALP WITH RICHARD T. ELY WHO WAS THE FOUNDER OF AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION

Abstract

Ziya Gökalp is accepted as one of the greatest thinkers in Turkish history. According to Gökalp, national economy model is the most suitable model for Turkish culture. According to this model, which is related to Turkish social structure, accumulation of wealth in the private hands is undesirable. This model is based on the equilibrium of public and private interests principle, therefore favors neither Capitalism nor Socialism. Gökalp advises Turkey to follow a third path which is neither Capitalism nor Socialism. Richard T. Ely was highly religious economist and an influential person in the foundation of American Economic Association. Ely was making publications according to the perspective of German Historical School in America. He was advocating humanization of Capitalism by applying Christian principles as economic ethics. Both Gökalp and Ely argued against exteme laissez-faire doctrine, supported the role of state in the economy and argued for moderate individualism which is more ethical.

Keywords: Ziya Gökalp, Richard T. Ely, German Historical School

1. GİRİŞ

18. ve 19. yüzyılda İngiltere merkezli Klasik İktisat okulu ekonomilerde bazı düzenli ve evrensel ilişkilerin olduğunu ileri sürüyordu. Ekonomilerde gözlemledikleri bu ilişkileri Newton fiziği kalıbı içinde modellemeye çalışmaktaydılar. Eski okul olarak bilinen Klasik İktisat okulu üyeleri evrensel olarak geçerli ekonomi yasaları bulmaya çalışıyorlardı. Almanya ise sanayileşmeye İngiltere'den sonra başlamıştı. Yeni okul olarak bilinen Alman Tarihçi okulu ise tarihsel bir perspektifi savunuyordu. Ekonomiyi farklı bir şekilde yeniden kavramsallaştırdıkları için tarihsel araştırmalara daha çok vurgu yapıyorlardı. Klasik okulun savunduğu laissez-faire düşüncesine karşıydılar, devletin ekonomide önemli bir aktör olduğunu savunuyorlardı. Alman Tarihçi okulu ekonomi biliminin yeniden oluşmasında tarihsel araştırmaların önemine değiniyor, evrensel ekonomi yasalarının olamayacağını ileri sürüyorlardı. Bu yeni okul her ülkenin somut koşulları farklı olduğundan, ekonomi biliminin evrensel olamayacağını, ülkeden ülkeye değişeceğini savunuyordu. Alman Tarihçi Okulu'nun tarihsel olmasının yanı sıra en belirgin özelliklerinden birisi de etik bir yaklaşım olmasıdır. Alman Tarihçi Okuluna göre insan davranışının çıkar düşüncesinden başka kaynakları bulunur. İnsan davranışının kaynakları arasında ahlak, yasalar ve gelenekler gibi normlar bulunur.

Modern iktisat düşüncesi Osmanlı Devletine Tanzimatın ilanından sonra girmiştir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'nde Klasik İktisat okulu üyeleri Smith ve Ricardo'nun kitapları tercüme edilmiş ve okutulmaktaydı. Osmanlı liberal iktisatçıları liberal iktisat

[1] Bu Çalışma Çukurova Üniversitesi BAP Birimi Tarafından Desteklenmektedir. [Proje Türü: Bireysel Araştırma Projesi/Proje Kodu: SBA-2016-6899]

politikaları ile Osmanlı Devleti'nin kurtulacağını düşünüyorlardı. Ancak, uygulanan liberal politikalar sonucunda Osmanlı Devleti yarı-sömürge durumuna düşmüştü. Buna rağmen, I. Dünya Savaşı yıllarına kadar liberal politikalar uygulanmaya devam etti. I. Dünya Savaşı yıllarında F. List'in görüşlerine dayalı milli iktisat modeline geçiş yapılabildi. Milli iktisat modelini savunan Osmanlı aydınları arasında en çok tanınan kişilerden birisi de Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp'in sosyoloji geleneği bireyciliği değil, daha çok toplumsallığı benimseyen Durkheim'ın ve Alman Milli İktisat Okulu'nun (F. List'in) görüşlerine dayalıdır. Gökalp sosyolojisi inkılapçı, merkeziyetçi, toplumsal ve devletçi ögeleri içerir. Özellikle, Gökalp İngiltere merkezli liberal kapitalizmin savunucularının vatanperver olmadıklarını düşünmüştür. Ona göre bir ülkenin izleyeceği politikalar milli olmalıdır. Ziya Gökalp milli iktisat modelini savunmayı iktisadi vatanperverlik olarak kabul etmektedir.

Richard T. Ely ise 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika'da Alman Tarihçi okulunun perspektifini yaymaya çalışan ve Amerikan Ekonomi Kurumunun kurucularından olan oldukça dindar bir iktisatçıdır. Richard T. Ely Amerika'da Klasik Okulun aşırı laissez-faire düşüncesinin terk edilmesi ve ekonomi biliminin insanileştirilmesi için mücadele ediyordu. Alman Tarihçi Okulu'nun düşüncelerini temsil eden Ely'e göre kapitalizm Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da aşırı bir eşitsizlik üretmekteydi. Bu çalışmada Türkiye'nin büyük modernleştiricisi olarak kabul edilen Ziya Gökalp ile Amerikan Ekonomi Kurumunun kurucusu Richard T. Ely'nin düşüncelerine yer verilecektir. Dolayısıyla çalışmada, ülkeleri için mücadele eden ve Alman Tarihçi okulunun perspektifini benimseyen bu iki kişinin düşünceleri arasındaki benzerlikler gösterilmeye çalışılacaktır.

2. TÜRKİYE'NİN BÜYÜK MODERNLEŞTİRİCİSİ: ZİYA GÖKALP (1875-1924)

Ziya Gökalp 20. yüzyılın başlarında İslam dünyasında baskın hale gelen, Muhammed İkbal'ın de belirttiği gibi "İslamı çağdaş hayatın ışığı altında yeni bir tarzda anlama" akımının Türkiye'deki önemli bir temsilcisi olmuştur. Ziya Göklap, Martin Luther ve Calvin gibi İslamı çağdaş hayatın ışığında yeni bir tarzda düşünmeye ve anlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla, Gökalp için İslamiyetin modern hayatla uyumunun sağlanması oldukça önemlidir. Batı'da kalkınma demokrasi ile, veya sanayi ile başlamamış, başta din olmak üzere dildeki ve sanattaki gelişmelerle başlamıştır. Batı'da bu süreç Martin Luther'in İncil'i ana dile çevirmesiyle başlıyor, böylelikle halk arasında yayılan İncil dili milli edebiyatın doğmasına yol açıyor, milli edebiyat ise politikayı etkileyerek milli devletlerin doğmasına neden oluyor. Milli devletler ekonomiyi etkiliyor, sanayi doğuyor, modern sanayi burjuvazisi ortaya çıkıyor. Bu gelişmeler sonucunda özgürlük kültürü meydana geliyor, bu kültürün gelişmesi sonucunda da demokrasi ortaya çıkıyor. Dolayısıyla, Gökalp'e göre milletçe kalkınmaya demokrasi ile değil, dinle başlanacaktır. Dinle kalkınma da din kitabının ana diline çevrilmesiyle olacaktır(Türkdoğan,1998:129-130).

Ziya Gökalp sosyolojisinde dini sistem bütün sosyal kurumların temelini oluşturur. Bütün sosyal kurumlar kaynağını dinden alır. Max Weber'in dünyevileşme tarzındaki fikirleri bu düşünceden ibarettir. Dolayısıyla, Gökalp'e göre de iktisadi sistem zaman içinde dinden soyutlanarak dünyevileşmiştir. Tüm sosyal sistemler insanlar arası ilişkilere dayanır. Dolayısıyla, iktisadi sistemin temelindeki manevi yapıyı oluşturan bir takım ahlaki ilkeler ve zihniyet bulunur. Örneğin, Weber bu gerçeği görerek kapitalist sistemin Protestan ahlakından veya kültüründen doğduğunu ileri sürmüştür. Benzer şekilde Göklalp de iktisadi sistemin zamanla dünyevileşmesine rağmen, her zaman bu sistemi belirleyen bir ahlak zihniyeti ve dini inançların varola-

cağını düşünmüştür. Yani Gökalp, Weber gibi iktisadi sistemin temelinde ahlaki zihniyeti aramaktadır. Hemen hemen aynı görüşleri değişik bir ifadeyle Durkheim'ın da ileri sürdüğünü görmekteyiz. Dolayısıyla, iktisadi sistemin ruhunu ahlaki zihniyet ve inanç sistemi meydana getirir. Hatta, Gökalp tıpkı Durkheim gibi, Osmanlı Devleti'nde hakim olan meslek gruplarını yani loncaları canlandıracak adımlar bile atmıştır(Türkdoğan,1998:130-131).

Ziya Gökalp Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında Atatürk'e ilham kaynağı olmuştur. Dolayısıyla, Cumhuriyet'in kuruluş ilkelerinin belirlenmesinde çok etkili olmuş önemli bir isimdir. Türk sosyologları arasında Ziya Gökalp bir kahraman, bir ruh ve gönül insanı, kutsal bir kişi olarak bilinir. Gökalp'in geliştirdiği milli sosyolojinin temel hedefi Osmanlı'nın kurtuluşu için toplumu Doğu uygarlığından Batı uygarlığına taşımaktadır. Bunun için uygarlık-kültür ayrımını kullanmıştır. Uygarlık (veya teknik) evrenselken, kültür ise yereldir. Gökalp'ın Batı uygarlığının alınması olarak ifade ettiği şey aslında Batı'nın tekniğinin alınmasıdır. Osmanlıyı kurtarmak için çarelerin arandığı yıllarda Gökalp'in karşısındaki, rakibi olan kişi ise Prens Sabahattin'dir. Gökalp, İttihat ve Terakki'inin ideologluğunu yaparken, Prens Sabahattin de bu partinin karşısında yer alan muhalif partilerin ideologluğunu yapmıştır(Kaçmazoğlu, 2013:10-11).

Ziya Gökalp'in sosyoloji geleneği bireyciliği değil, daha çok toplumsallığı benimseyen Durkheim'ın ve Alman Milli İktisat Okulu'nun (F. List'in) görüşlerine dayalıdır. Gökalp sosyolojisi inkılapçı, merkeziyetçi, toplumsal ve devletçi ögeleri içerir. Prens Sabahattin'in sosyolojisi ise İngiliz (Anglo-Sakson) siyasetinin ve toplumsal yapısının ögelerini içerirken, ademimerkeziyetçi ve bireyci Le Play'in görüşlerine dayalıdır. Le Play'e göre devletçi-kamusalcı toplumlar daima geride kalırken, bireyci toplumlar toplumlar ise sürekli ilerler. Dolayısıyla, Prens Sabahattin'e göre devetçi-kamusalcı olan toplumumuzun ilerleme sağlayabilmesi için bireyci bir topluma dönüşmesi gerekmektedir. Özellikle Türk toplum yapısının 1980'den sonra Prens Sabahattin'in önerdiği bireyci ve girişimci istikamette bir çok yol aldığını da söyleyebiliriz (Kaçmazoğlu,2013:26).

Prens Sabahattin'in sosyoloji geleneğine göre birey toplumdan önce gelmektedir. Bu sosyoloji geleneğinin en önemli amaçlarından birisi devletçi toplum yapısından bireyci toplum yapısına doğru geçişi sağlamaktır. Prens Sabahattin ve onu takip eden sosyologlar Türkiye'de sınıflı bir toplumun kurulmasını, orta sınıfların güçlendirilmesini, bireyciliğin ve liberalizmin gelişmesini savunmuşlardır. Ziya Gökalp'in toplumsal değişme formülasyonuna göre ise toplumsallık bireycilikten daha ön plandadır. Toplumsal dengenin korunması için toplum-birey uzlaşmasına çalışılır. Gökalp'in toplumsal ağırlıklı sosyoloji geleneği 1945'e kadar resmi ideoloji ile bütünleşmiştir. 1945'den sonra ise bireycilik ve liberalizmle ilgili görüşlerin çok benimsendiği de görülmektedir(Ercan,2013:175).

Gökalp meslekten bir iktisatçı olmamasına rağmen, iktisadi olaylara oldukça bilimsel bir yaklaşımı vardır. Ziya Gökalp liberalizmin karşısında yer alan milli iktisat modelini savunmuştur. List'in görüşlerine dayalı milli iktisat modeli llberalizmin aşırı bireyciliğinin yol açtığı ahlaki bozulmaları ve toplumsal uyumsuzlukları eleştirmektedir. Milli iktisat modeli kapitalizme geç başlayan ülkeler için cazip bir iktisadi düşünce olarak görülür. Özellikle, Gökalp İngiltere merkezli liberal kapitalizmin savunucularının vatanperver olmadıklarını düşünmüştür. Ona göre bir ülkenin izleyeceği politikalar milli olmalıdır. Ziya Gökalp milli iktisat modelini savunmayı iktisadi vatanperverlik olarak kabul etmektedir. Gökalp'e göre yerli sanayinin kurulması için kapitülasyonların kaldırılması ve gümrük tarifelerini saptama yetkisinin alınması gerekir. İngiltere merkezli liberal iktisat düşüncesinin laissez-faire doktrininin ahlaki bozulmalara ve

toplumsal çatışmaya yol açacağını düşünmüştür. Gökalp toplumsal dengenin korunması için bireycilik ile toplumculuğu uzlaştırmaya çalışmıştır. Gökalp'e göre devlet iktisadi alanda katılımcı, düzenleyici ve yönlendirici bir rol üstlenmelidir. Bu sayede sanayileşme ile birlikte toplumsal dayanışma ve harmoni de gerçekleşecektir (Çakmak,2011:207-210).

Gökalp ile milli iktisat modelini savunanlar arasında Yusuf Akçura ve Tekin Alp bulunmaktadır. Tekin Alp'e göre kapitalizme geç başlayan bir çok ülkede özel sektörün hatalı ve eksik yönlerinin çok olduğu bilinmektedir. Tekin Alp'e göre özel sektörün hatalı ve eksik yönlerinin düzeltilmesi gerekir. Bu durumda, iktisadi düzenin sürdürülmesinde devlete çok önemli bir görev düşmektedir. Tekin Alp milli iktisat politikalarını ülkenin ekonomik gelişmesi için bir araç olarak görmüştür. Ülkenin arzu edilen gelişmişlik düzeyine erişmesinden sonra sonra milli iktisat politikalarının terk edilebileceğini, liberal politikaların benimsenebileceğini düşünmüştür(Çakmak,2011:230-231). Akçura ise Osmanlı liberal iktisatçılarını İngiltere merkezli liberal iktisat düşüncesini benimsemeleri yüzünden eleştirmekteydi. Osmanlı liberal iktisatçıları iktisat düşüncesinin somut koşullara göre yani, zamana ve mekana göre değişebileceğini görmezden geliyorlardı. Gökalp ve arkadaşları Osmanlı Devleti'nin devletçi politikalar uygulayarak kendi yağıyla kavrulmasını, milli iktisat politikaları doğrultusunda hem tarım hem de sanayi ülkesi olmasını hedefliyorlardı(Toprak,2012:95-97).

3. AMERİKAN EKONOMİ KURUCUSU: RICHARD T. ELY (1854-1943)

19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da başlayan "Yöntemler Savaşı" Amerikaya da taşınmıştı. 1880'lerde Amerika'da Avrupa'da olduğu gibi İngiltere merkezli Klasik İktisat Okulu ile Alman Tarihçi Okulu arasında bir savaş yapılıyordu. İngiltere merkezli Ricardo'nun önderliğini yaptığı Klasik okul eski okul olarak biliniyor ve laissez-faire düşüncesini savunuyordu. Alman Tarihçi Okulu ise yeni okul olarak kabul ediliyor ve laissez-faire düşüncesine karşı çıkıyordu. Dolayısıyla, ABD'deki iktisatçıların bir kısmı İngiltere'de doktora yaparken, bir kısmı da Almanya'da doktora yapıyorlardı. Almanya'da eğitim alanlar kendilerini yeni okulun yani, Alman Tarihçi Okulunun, İngiltere'de eğitim alanlar ise eski okulun, yani Klasik okulun bir üyesi olarak görüyorlardı. Böylece, ABD'deki iktisatçılar arasında bir bölünme ortaya çıkıyordu (Barber.2003:239).

Amerika'da 1880'lerde gerçekleşen yöntemler savaşının merkezi John Hopkins üniversitesiydi. Bu üniversite 1874 yılında kurulmuştu ve asıl görevi Amerikalı gençlerin yurtdışına gitmelerini önlemek için doktora eğitimi vermek, yani doktora öğrencisi yetiştirmekti. Bu savaşta yer alan önemli kişilerden birisi Simon Newcomb'du, Simon Newcomb (1835-1919) devlet müdahalesine karşıtlığı ile tanınıyor, bu durum onun Amerika'da İngiltere merkezli eski okulun lideri olmasını sağlıyordu. Richard T. Ely ise yeni okulun, yani Alman Tarihçi Okulu'nun perspektifinden yayınlar yapmaktaydı. Ely doktorasını Almanya'da Heidelberg üniversitesinde yapmıştı. 1880'lerde Ely laisses-faire düşüncesini sert bir şekilde eleştiriyordu. Bu yıllarda Ely Amerika'daki Hristiyanlığın en büyük savunucusu olmuştu. 1880'lerde Amerikan kapitalizminin insanileşmesi için iktisadi ahlak olarak Hıristiyan inanç sisteminin benimsenmesini istiyordu. Ely'e göre laisses-faire ahlaki olarak güvenilir ve sağlam bir düşünce değildi(Barber,2003:240-242; Frey, 2009:106-107).

Ely'e göre Klasik iktisatçılar ekonomi biliminin bir doğa bilimi formuna ve kesinliğine ulaştığını düşünmekteydiler. Klasik iktisatçılar Newton'un fizikte başardığını, ekonomi biliminde başardıklarını savunuyorlardı. Oysa piyasa sistemi içerisinde talep ve arzın uyumsuz bir şekilde çalışması, Amerika'da ormanların yok olmasına, kadın ve çocukların aç kalmasına yol

açmıştı. Ely'e göre İngiltere merkezli Klasik okul tümdengelime dayandığı gibi, Amerika koşullarına uygun değildi(Rader,1966:43-45). Ona göre yeni okul Alman Tarihçi Okulu tümevarımı daha çok kullandığı gibi Amerika'ya daha uygundu. Yeni okula göre toplum organik bir bütündür, dolayısıyla bireyler, aileler, gruplar, kasabalar, şehirler iktisadi yaşamın parçalarını oluştururlar(Rader, 1966:49).

Ely toplumu bir yaşayan organizma olarak kabul etmiştir, yani mekanistik bir toplum modelini savunmamıştır. Ely'nin bireyciliği Amerika'nın kurucu babalarının bireyciliğinden farklıdır. Ona göre toplumun her bireyi gelişmesini maksimum şekilde gerçekleştirmelidir. Ely atomistik ve doğal haklara dayalı bireyciliği red etmiştir. Özellikle, Amerika'nın kurucu babaları tarihsel olmayan bir görüşü savunmuşlar, fikirlerinin tüm zamanlarda ve her coğrafyada geçerli olduğunu düşünmüşlerdir. Özellikle bu tür düşünceler Ely'e göre yanlıştır. Dolayısıyla, Amerika'nın kurucu babalarının benimsediği tür bireycilik toplum için oldukça tehlikelidir. Ona göre kurucu babaların benimsediği tür bireycilik, Hıristiyan inanç sistemine uymayan, oldukça bencil ve ahlaki olmayan bir bireyciliktir. Dolayısıyla, Ely ılımlı bir bireyciliği savunmaktaydı. O her zaman kapitalizmin aşırı bireyciliğine ve bencilliğine karşı çıkmıştır. Ely'e göre Amerikan toplumunda zenginlerin yoksulların temel ihtiyaçlarının karşılanmasında yükümlülükleri, yani görevleri olması gerekir. Dolayısıyla, Ely Amerikan Ekonomi Kurumundaki toplantılarda Amerika'nın kurucu babalarının savunduğu doğal hukuk ve doğal haklar doktrinlerine eleştiriler yöneltmiştir. Ely'e göre iktisatçıların görevi topluma nasıl barış ve uyum içinde yaşamayı öğretmek olmalıdır. Bu yüzden, Ely Hıristiyanlık inanç sistemiyle sosyal bilimleri birleştirmeye çalışmıştır(Bradizza,2013:28-30).

Ely'e göre Amerika'da doğal hukuk ve doğal haklar doktrinleri ekonomi biliminde dogmatizme, aşırı bir özel mülkiyet vurgusuna, ahlaki olmayan bireyciliğe, dolayısıyla zayıfların güçlüler tarafından kullanılmasına yol açmaktadır. Ona göre toplumsal refah yalnızca özel mülkiyetin korunmasıyla ve devletin müdahalesinin sınırlandırılmasıyla arttırılamaz (Bradizza,2013:56-57). Hatta, Ely ideal bir gelir veya servet dağılımının tanımını bile yapmıştır. Ona göre her bireyin milli gelirden aldığı gelir payı asgari bir yaşam standardını karşılamalıdır. Hıristiyan inanç sistemine göre yoksulların ihtiyaçlarının karşılanması çok önemli bir ilkedir. Dolayısıyla, Ely sosyal bilimlerin Hıristiyan inanç sisteminin hedeflerine uygun bir şekilde kullanılmasını arzulamıştır. Ona göre dünya sosyal bilimlerle Hıristiyan ilkeler doğrultusunda dönüştürülebilir. Çünkü, Ely'e göre geçmişteki düşünürler veya din adamları sosyal bilimlerin sağladığı bilgilerden yoksundular. Bilimdeki ilerleme sayesinde ideal bir toplum kurulabilir, bu toplumda insanlar diledikleri ve kendilerini gerçekleştirebilecekleri bir hayatı seçebilirler. İdeal toplumda her insan potansiyelini maksimum olarak geliştirebilir(Bradizza, 2013:115-116).

Richard T. Ely Amerikan Ekonomi Kurumunun kurulmasında yer aldı ve bu kurumda oldukça etkili bir rol üstlendi. Ely' göre ekonomi bilimi ahlaki ve tarihsel bir bilim dalıydı. Richard T. Ely'e göre aşırı laissez-faire düşüncesinin terk edilmesi ve ekonomi biliminin insanileştirilmesi gerekmekteydi. Alman Tarihçi Okulu'nun düşüncelerini temsil eden Ely ve arkadaşlarına göre kapitalizm Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da aşırı bir eşitsizlik üretmekteydi. Bu iki kamp arasındaki çatışma Amerikan Ekonomi Kurumu'nun toplantılarında da gerçekleşiyordu. Ely'e göre Amerika'da devletin ekonomideki rolü arttırılmalıydı. Ancak, Klasik iktisat düşüncesi Avrupa'da olduğu gibi Amerika'da da çok güçlüydü. 1890'larda eski okul olan Klasik Okulun bir çok üyesi Amerikan Ekonomi Kurumunun üyesi olmuştu. 1890'larda bu iki okul yeni bir sentez gerçekleştirerek orta yolu tercih ettiler. Bu yıllarda gerçekleştirilen yeni sentez Klasik iktisat ile Marjinalist düşünce arasındaydı. Böylece, Avrupa'da olduğu gibi Ameri-

ka'daki yöntemler savaşını İngiltere merkezli Klasik Okul kazanmıştı(Yonay,1998:42;Ross,1991:103-104). Dolayısıyla, Marjinalist düşünce Amerikan iktisat düşüncesinde baskın paradigma olmuştu. Marjinalizm 1890'lı yıllarda Amerikalı iktisatçılara Neoklasik paradigma olarak tanıtıldı. Klasik Politik iktisat düşüncesi Marjinalist düşünceyle birlikte mükemmel bir forma ulaştı ve tamamlanmış oldu. Bu Neoklasik sentez Alfred Marshall'ın katkılarıyla ile gerçekleşmişti(Ross,1991: 173-174).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ziya Gökalp'e göre Türk toplum yapısı geleneği "birey-toplum çıkarları dengesine" dayanır. Aynı zamanda bu denge İslam hukuku ilkelerine dayanmaktadır. Bu dengenin zaman zaman bozulduğu görülmüştür. Örneğin, 19. yüzyılda liberal politikaların uygulanmasıyla bu denge toplumsal çıkarlar aleyhine bozulmuştur. Gökalp'e göre Türkler özgürlüklerini sevdikleri için sosyalist olamazlar, fakat eşitliği sevdikleri için de kapitalist de olamazlar. Gökalp'e göre Türk kültürüne en uygun model milli iktisat modelidir. Gökalp'in eski Türk toplumu yapısına dayanarak geliştirdiği model, servetin bireylerde birikmesine karşıdır. Dolayısıyla, ona göre servet iktisadi olmaktan ziyade sosyaldir. Ancak, Türk kültürüne göre de özel mülkiyet kutsaldır. Gökalp'in birey-toplum çıkarları" dengesine dayalı modeli kapitalizme ve sosyalizme karşıdır. Yani, Gökalp ileri sürdüğü model ile Türkiye'ye 3. Yol önermiştir (Türkdoğan,2015: 287-289).

Gökalp iktisadi sistemin zamanla dünyevileşmesine rağmen, her zaman bu sistemi belirleyen bir ahlak zihniyeti ve dini inançların varolacağını düşünmüştür. Yani Gökalp, Weber gibi iktisadi sistemin temelinde ahlaki zihniyeti aramıştır. Ely de her zaman kapitalizmin aşırı bireyciliğine ve bencilliğine karşı çıkmıştır**.** Dolayısıyla, Ely sosyal bilimlerin Hıristiyan inanç sisteminin hedeflerine uygun bir şekilde kullanılmasını arzulamıştır. Amerikan kapitalizminin insanileşmesi için iktisadi ahlak olarak Hıristiyan inanç sisteminin benimsenmesini istemiştir.

Richard T. Ely Gökalp'in görüşlerine benzer görüşleri Amerika'da dile getirmiştir. Her ikisi de aşırı laissez-faire düşüncesine karşı çıkmış, devletin ekonomide önemli bir role sahip olmasını ve ılımlı bir bireyciliğin daha ahlaki olduğunu savunmuşlardır. Ancak, Ziya Gökalp'in görüşleri Türkiye'de çok benimsenip uygulanırken, Ely yaptığı mücadeleyi Amerika'da kaybetmiştir. Kurucusu olduğu Amerikan Ekonomi Kurumunun yönetimi Klasik İktisat okulu üyelerinin eline geçmiştir.

Veli Sırım yaptığı çalışmada İslam ekonomisinde işçi-işveren ilişkilerine değinmiş, Müslüman-Türk toplumunun kapitalizm gibi materyalist iktisadi sistemlere uygun olmadığını ileri sürmüştür. Sırım'a göre İslâm inanç sistemine göre yaşayan bir insan, iktisadî hayatta bir homo-economicus (iktisadî adam) gibi davranmamalıdır. Bunun yerine "Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp ayrılmayan" bir Müslüman İnsan (homo-Islamicus) modeli esas alınmalıdır. Bu Müslüman insan, iktisadî hayattaki davranışlarında, kendisinde yaratılıştan mevcut olan nefsini tatmin ve menfaatlerini maksimize etme duygularını, Allah'ın emir ve yasaklarıyla makul ölçülerde düzenlemeye çalışan insandır. Yani, madde ve mana arasında bir denge kurmaya çalışan, bir orta yol bulmaya çalışan insandır. Bu bakış açısının ortaya çıkardığı insan tipi, kapitalist üretim sisteminin hedeflediği homo-economicus (iktisadî adam) yerine homo-İslamicus (Müslüman insan) modelidir**.** Müslüman insan modeli, doktor da olsa, hakim de olsa, yönetici de olsa, yönetilen de olsa, emeğiyle kazanır. İşçi de olsa, işveren de olsa, aynı statüdedir. Dolayısıyla bir İslam toplumunda işçi ve sermayedar şeklinde iki toplumsal sınıf ayırımı ortaya çıkmaz. Böyle bir ayırım söz konusu olmayınca, tıpkı Sanayi Devrimi sonrası Batı dünyasında ortaya çıkan

sosyal çalkantılar, sınıfsal çatışmalar Müslüman toplumlarda kendini göstermemiştir(Sırım,2016).

KAYNAKLAR

Barber, William J. (2003), " American Economics to 1900", edi. Samuels Warren J. ; Biddle, Jeff E. ; Davis John B. (2003), A Companion to the History of Economic Thought, Blackwell Publishing, s. 231-245.

Bradizza, Luigi (2013), Richard T. Ely's Critique of Capitalism, Palgrave.

Çakmak, Diren (2011), Osmanlı İktisat Düşüncesinin Evrimi, Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık, 1. Baskı

Ercan, Recep (2013), Türkiye'de Sosyolojinin Gelişimi ve Eğilimleri, Anı Yayıncılık,1. Baskı.

Frey, Donald E. (2009), America's Economic Moralists: A History of Rival Ethics and Economics, State University of New York Press

Kaçmazoğlu, H. Bayram (2013), Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar, Doğu Kitapevi, 5. Baskı.

Rader, Benjamin G. (1966), The Academic Mind and Reform: The Influence of Richard T. Ely in American Life, University of Kentucky Press.

Ross, Dorothy (1991), The Origins of American Social Science, Cambridge University Press.

Sırım, Veli (2016), "İslam Ekonomisinde İşçi-İşveren İlişkileri", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi (ASOS Journal), Yıl:4, Sayı:35, s. 366-374.

Toprak, Zafer (2012), Türkiye'de Milli İktisat: 1908-1918, Doğan Kitap, 1. Baskı

Türkdoğan, Orhan (1998), Ziya Gökalp Sosyolojisinin Temel İlkeleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No. 144.

Türkdoğan, Orhan (2015), Türk Sanayi Toplumu, Çizgi Kitabevi.

Yonay, Yuval P. (1998), The Struggle Over the Soul of Economics: Institutionalist and Neoclassical Economists in America between the Wars, Princeton University Press.